

УДК 349.3: 35.071.5

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-46-2-146-159>

РОЗВИТОК ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ НА РІВНІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Котова Л.В.

DEVELOPMENT AND PROVISION OF THE SOCIAL SPHERE AT THE LEVEL OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES

Kotova L.V.

У статті, на основі аналізу національних нормативно-правових актів досліджено питання щодо розвитку та забезпечення соціальної сфери на рівні об'єднаних територіальних громад. Наведена авторська періодизація та виокремлено умовні періоди розвитку законодавства в сфері надання соціальних послуг: 2014-2018 р.р. – реформування соціальної сфери, яка відбувалася паралельно з реформою децентралізації; 2019-2022 р.р. – прийняття нового Закону України «Про соціальні послуги» та інших важливих НПА у цій сфері; 2022р.-по теперішній час – оперативне та екстрене (кризове) реагування на загрози (війна, воєнний стан) та прийняття нормативно-нормативних актів в сфері соціального захисту населення; та перспективний – етап повоєнного відновлення. Констатовано, що напрям щодо удосконалення та введення єдиних механізмів та організаційних інструментів нової системи соціальних послуг в умовах децентралізації є вірним та має отримати подальший розвиток і в перспективному періоді повоєнного відновлення.

Ключові слова: соціальна держава, державна політика, соціальна сфера, соціальні послуги, система соціальних послуг, децентралізація, громада, об'єднанні територіальні громади, управління на місцевому рівні.

В статті 1 Основного закону зазначено, що Україна є соціальною державою [1, ст. 1], що означає, що держава взяла на себе зобов'язання щодо забезпечення певних стандартів життя своїх громадян. Держава визначається як гарант і забезпечувач основних потреб своїх громадян відповідно до встановлених державних нормативів та узгоджених стандартів, включаючи сферу соціальних послуг. В сучасний період всесвітнього розвитку загальна увага спрямована на забезпечення доступу населення до фундаментальних соціальних послуг, які мають забезпечуватися в контексті низки суттєвих загроз, які виникають перед

людством. Серед цих загроз можна виокремити: гібридну війну, пандемію COVID-19, збройні конфлікти, війну РФ проти України, введення воєнного стану тощо.

Так, міжнародні соціальні стандарти в цій сфері закріплюють право на одержання соціальних послуг і визначають обов'язок держави створювати соціальні служби, призначені для надання допомоги всім людям у вирішенні проблем, пов'язаних з адаптацією до соціального середовища, незалежно від їхньої природи й особистих, сімейних, професійних, фізичних і психічних наслідків (стаття 14 Європейської соціальної хартії, далі - ЄСХ) [2, ст. 14]. Європейська соціальна

хартія (ЄСХ) визначає право на користування допомогою через соціальні служби, що передбачає зобов'язання сторін сприяти функціонуванню або створенню служб, які застосовують необхідні методи соціальної роботи з метою підвищення добробуту та розвитку як окремих осіб, так і груп осіб у суспільстві, а також їх адаптації до соціального оточення. Сторони ЄСХ також зобов'язуються сприяти участі окремих осіб та громадянських чи інших організацій у створенні та функціонуванні таких соціальних служб. Зазначене зобов'язання держави включає в себе ряд суттєвих аспектів, зокрема: а) наявність соціальних служб, що охоплюють всі категорії населення, які можуть потребувати таких послуг (діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю, молодь у скрутному становищі, правопорушники, меншини, мігранти, біженці, ВПО, особи, які зловживають алкогольними й наркотичними речовинами, жінки, які постраждали від насильства, колишні ув'язнені тощо); б) реальну доступність цих служб для кожного; в) ефективну діяльність соціальних служб.

Зазначимо, що на сучасному етапі розвитку України, стратегічні напрямки державної політики формуються відповідно до норм міжнародних стандартів та європейських орієнтирів, при цьому враховується конкретна соціальна обстановка в країні, особливості стану ситуації з питань соціального захисту населення.

Стан дослідження. Наразі у вітчизняній літературі окремим питанням функціонування системи надання соціальних послуг на рівні об'єднаних територіальних громад під впливом процесів децентралізації (у тому числі, проблемам фінансування галузей соціальної інфраструктури, аналізу державних гарантій щодо фінансового забезпечення соціальної сфери, пошуку реальних механізмів щодо залучення

додаткових джерел фінансових ресурсів розвитку соціальної інфраструктури тощо) приділяється увага таких вчених, як: Л.І. Ільчук [3], М. Кравченко [4], Л. Лисяк [5], О. Мельник [6], О. Новікова та Л. Логачова [7]. Незважаючи на наявність непоодиноких наукових праць в цій царині, питання розвитку законодавства щодо забезпечення соціальної сфери в умовах децентралізації на рівні об'єднаних територіальних громад є достатньо актуальним та підсилюється появою нових загроз та ризиків, на які держава має швидко реагувати.

З огляду на зазначене, **метою статті** є дослідження питання розвитку та забезпечення соціальної сфери на рівні об'єднаних територіальних громад через призму наведення періодизація та виокремлення умовних періодів розвитку законодавства в сфері надання соціальних послуг.

Виклад основного матеріалу. В рамках цього дослідження проаналізуємо розвиток законодавства, починаючи з 2014 р. та по теперішній час. Умовно, виокремимо 4 періоду:

1 період: 2014-2018 р.р. – реформування соціальної сфери паралельно з реформою децентралізації;

2 період: 2019-2022 р.р. – прийняття нового Закону України «Про соціальні послуги» та інших важливих НПА у цій сфері;

3 період: 2022р.-по теперішній час – оперативне та екстрене (кризове) реагування на загрози (війна, воєнний стан) та прийняття певних нормативно-нормативних актів;

4 період: перспективний – етап повоєнного відновлення.

Характеристика 1 періоду (2014-2018 р.р.) - відбувалося реформування соціальної сфери шляхом: започаткування проекту «Модернізація системи соціальної підтримки

населення»; підвищення якості та рівня життя українських громадян (реформа системи пенсійного забезпечення; забезпечення адресності в наданні державної соціальної допомоги й децентралізація системи соціальних послуг та їх розвиток на рівні територіальних громад); проведення деінституціалізації тощо.

«Модернізація системи соціальної підтримки населення України» - це проєкт, який започаткував та реалізує Міністерство соціальної політики України згідно з Угодою про позику між Україною та Світовим банком з 2014 р. [8]. Ця значна ініціатива, спрямована на позитивне перетворення української соціальної сфери, що включає в себе дослідження, розробку та впровадження передових практик, навчання фахівців, створення інформаційно-аналітичної системи соціального захисту населення тощо. Проєкт включає в себе розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у сфері соціального захисту, формування нової моделі соціальної підтримки, зміну позиції соціального інспектора, виведення сімей із бідності та підтримку економічної незалежності, реформу інтернатних закладів для дітей, збільшення ролі громади у забезпеченні соціальних потребах та інше.

Починаючи з 2016 р., Уряд, враховуючи складність соціально-економічної ситуації в країні, визначив головним пріоритетом для себе - підвищення якості та рівня життя українських громадян [9]. Серед основних напрямів: реформа системи пенсійного забезпечення; забезпечення адресності в наданні державної соціальної допомоги й децентралізація системи соціальних послуг та їх розвиток на рівні територіальних громад та почалось активне впровадження цих реформ в життя.

Зазначимо, що раніше існуюча система соціального обслуговування була спрямована лише на бюджетні можливості і не

враховувала реальні потреби громадян (у тому числі мешканців громади), взагалі не передбачала оцінку якості та доступності послуг. Вважаємо, що сьогодні система соціальних послуг в Україні є динамічною, та такою, що потребує модернізації відповідно до нових потреб громадян, громади та сучасних світових підходів у наданні соціальних послуг. Сучасна реформа у сфері соціальних послуг відбувається на тлі децентралізації, що сприяє відкритості, прозорості та ефективності управління на місцевому рівні та забезпечить якість та доступність послуг у всіх сферах життя громади, у тому числі у соціальній сфері.

Основним ресурсом громади є її мешканці. На різних етапах життя будь-хто з мешканців громади може потрапити у складні життєві обставини та потребувати професійної соціальної підтримки для їх подолання. Ці обставини можуть бути зумовлені такими чинниками, як невиліковна хвороба, інвалідність, безробіття, малозабезпеченість, домашнє насильство, ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків з виховання дитини, похилий вік чи шкода, завдана конфліктом, воєнним станом, тощо. Саме ці життєві обставини, як зазначено у Законі України «Про соціальні послуги» особа не може подолати самостійно [10, п. 15 ч.1. ст.1].

Вважаємо, що розвиток системи соціальних послуг в умовах децентралізації вимагає уваги до кожного клієнта, комплексного підходу, адресності, доступності та результативності. Саме інтегрований підхід на рівні громади визначається як ключовий для досягнення цих цілей. Кожна територіальна громада має розвивати та забезпечувати високий рівень надання соціальних послуг, спрямованих, як зазначається у чинному законодавстві, на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних

наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, що належить до власних повноважень громад.

У 2017 р. Урядом України розпочато реформу деінституціалізації [11], у тому числі, відповідно до Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 р.р. [12]. Процес деінституціалізації передбачив закриття інтернатних закладів та введення різноманітних інших послуг догляду за дітьми, які орієнтовані на результат та які відповідно регулюються законами і стандартами у цій сфері.

Деінституціалізація ґрунтується на низці принципів, серед яких можемо зазначити такі:

- сім'я розглядається як оптимальне середовище для виховання та розвитку дитини;
- ключовою умовою гарантування благополуччя та найкращих інтересів дитини – є збереження сімейного оточення;
- кожна дитина має право на увагу, при чому її потреби, думка та інтереси повинні бути на першому місці та враховані.

Процес деінституціалізації, який був ініційований [12], включає в себе наступні аспекти: по-перше, забезпечення динамічного розвитку та доступності послуг на рівні територіальної громади для дітей та сімей з дітьми, що сприятиме етапному припиненню існування інтернатних установ; по-друге, фінансові ресурси спрямовуються на створення нових та розвиток існуючих послуг у громадах; по-третє, існуючі інституції перепрофілюються з метою стати центрами, що надають спеціалізовані послуги, закладами освіти та іншими установами, які сприятимуть задоволенню потреб мешканців громади.

Реформа має стратегічний характер і розрахована на десятирічний період, передбачаючи, що за цей час кількість дітей,

які перебувають в інтернатах, зменшиться на 90%, а в кожній громаді будуть надані доступні та якісні послуги для підтримки сімей з дітьми, враховуючи їхні індивідуальні потреби.

Характеристика 2 періоду (2019-2022 р.р.) – важливою характеристикою цього періоду є прийняття нового Закону України «Про соціальні послуги» [10].

Прийнятий у 2019 році Закон України "Про соціальні послуги" (із внесеними змінами у 2021 та 2022 роках) визнаний ключовим в аспекті регулювання соціальної сфери. Цей правовий акт розглядається як реформаторський, тому що спрямований на початок наступних етапів удосконалення системи надання соціальних послуг з орієнтацією на реальні потреби громадян.

За нашим розумінням, реформа децентралізації та соціальна реформа є нормативними ініціативами, які направлені на регулювання адміністративно-територіальної реформи в Україні, зокрема, на визначення компетенцій у сферах соціально-економічного розвитку між органами місцевого самоврядування на різних рівнях. Тим не менше, багато аспектів, пов'язаних із наданням соціальних послуг, особливо в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ), ще потребує додаткового правового регулювання та чіткої юридичної визначеності.

Законом "Про соціальні послуги" визначено поняття «соціальні послуги» як «дії спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин, або мінімізація їх негативних наслідків для осіб або сімей, які в них перебувають, а також «складні життєві обставини», до яких віднесено обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно, а також чинники, що можуть зумовити складні

життєві обставини» [10], і це, на нашу думку, є достатньо прогресивним з точки зору виконання прийомів юридичної техніки, що позитивно впливає на однозначність тлумачення та застосування термінології.

На нашу думку, саме реформа децентралізації надала органам місцевого самоврядування більше повноважень у наданні соціальних послуг, вимагаючи від них більш активнішої участі відповідно до потреб мешканців громади. Тому всі об'єднані територіальні громади мають здійснити організаційні заходи для створення ефективної системи соціальних послуг (створити відповідну структуру управління системою соціального захисту, впровадити інтегровану систему надання соціальних послуг в громаді, з урахуванням наявних ресурсів та потреб у соціальних послугах своїх мешканців).

Наказом Мінсоцполітики України від 17.07.2019р. №1106 «Про внесення змін до інструкції щодо порядку оформлення і ведення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги» [13] закріплено функції об'єднаних територіальних громад (як фронт - офісів) під час прийняття заяв і необхідних документів для призначення державних допомог безпосередньо та передбачено можливість призначення (відмови у призначенні) заявнику органом соціального захисту населення районного рівня соціальної допомоги на підставі електронного документа, сформованого уповноваженою особою ОТГ. З метою надання адміністративних послуг соціального характеру мешканцям об'єднаних територіальних громад із застосуванням електронного документообігу Мінсоцполітики України було впроваджено програмний комплекс «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада», яка є клієнт-серверним WEB-додатком, який розроблено з метою наближення

адміністративних послуг соціального характеру до мешканців територіальних громад.

Визначені наступні етапи організації соціальних послуг в ст.8 Закону «Про соціальні послуги» [10, ст.8]: 1. Визначення потреб населення у соціальних послугах; 2. Розробка та виконання програм надання соціальних послуг базуючись на результатах визначення потреб; 3. Фінансування та надання соціальних послуг; 4. Моніторинг, контроль та оцінка якості соціальних послуг. Саме органи місцевого самоврядування є відповідальними за забезпечення надання базових соціальних послуг з урахуванням потреб мешканців громади.

Аналіз визначення «соціальних послуг» дозволяє виокремити дії, які спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають.

Також ми можемо провести класифікацію соціальних послуг за різними підставами. Так, за змістом надання вони бувають: - прості – не передбачають надання постійної або комплексної допомоги. Їх прикладом є консультування чи представництво інтересів; - комплексні – передбачають систематичну допомогу, наприклад, соціальний супровід чи соціальна інтеграція тощо; - спеціалізовані - надаються певним категоріям осіб (наприклад, особам, які постраждали від торгівлі людьми чи ВІЛ-інфікованим особам), - допоміжні - надаються у натуральному вигляді зокрема, продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, одяг, взуття, та технічні послуги (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо) [14].

На цьому етапі прийнято низку важливих нормативно-правових актів:

- Порядок організації надання соціальних послуг, який

затверджено постановою КМУ від 01.06.2020 р. № 587 [15]. Представлено цикл планування, організації та надання соціальних послуг від визначення потреб у соціальних послугах; планування надання соціальних послуг, включаючи, бюджетне планування; до впровадження, вдосконалення послуг, у тому числі, створення мережі надавачів соціальних послуг; та моніторингу та оцінки якості соціальних послуг;

- Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг, затв. постановою КМУ від 27.01.21 №99 [16];

- Критерії діяльності надавачів соціальних послуг, затв. постановою КМУ від 3 березня 2020 р. № 185 [17];

- Порядок проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг, затв. постановою КМУ від 1 червня 2020 р. № 449 [18];

- Деякі питання адміністрування надання місцевими державними адміністраціями і територіальними громадами соціальної підтримки у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей, Наказ Мінсоцполітики України № 868, 30.12.2020 [19];

- Про доступ до Навчального порталу територіальних громад 2021 [20];

- Порядок формування, ведення та доступу до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, затв. постановою КМУ від 27.01.2021 р. № 99 [21] і багато інших актів, які спрямовані на регулювання соціальних послуг, у тому числі на рівні територіальної громади.

Важливим, є питання щодо впровадження інтегрованих соціальних послуг на рівні громад. Раніше, нами досліджувалось це питання на прикладі впровадження інтегрованих соціальних послуг у Чмирівській сільській об'єднаній територіальній громаді Старобільського району Луганської області, та проводилось

дослідження та оцінка потреб в соціальних послугах [22].

Серед позитивних прикладів можна відзначити успішну реалізацію завдань у Чмирівській сільській об'єднаній територіальній громаді Старобільського району Луганської області, які спрямовані на підвищення ефективності надання соціальних послуг та задоволення потреб її мешканців. Зокрема, було виконано наступні кроки: сформована організаційна структура для управління сферою соціального захисту; засновано комунальну установу "Центр надання соціальних послуг" та створено Службу у справах дітей, які відповідають за надання соціальних послуг в громаді; прийнято ряд документів, які втілюють концептуальний та адміністративний підхід до організації та реалізації заходів соціального захисту. Також, була затверджена Стратегія соціально-економічного розвитку громади на 2018-2025 роки та прийнято Програму розвитку соціальних послуг в Чмирівській громаді до 2022 року, розроблено Збірку практик Чмирівської сільської ради з гендерно-орієнтованого бюджетування (практичний аспект)» [22]. У громаді використовувалися інтегровані технології, зокрема, фронт-офіс (єдине вікно) центру надання адміністративних послуг громади. Тут адміністративні послуги соціального характеру надавалися з використанням інтегрованої інформаційної системи "Соціальна громада" для оптимізації системи соціального захисту та надання соціальних послуг.

В ході цього дослідження, ми також наведемо позитивні приклади і інших територіальних громад. Так, у межах Програми ООН з відновлення та розбудови миру розроблено чотири моделі інтегрованих соціальних послуг для Біловодської, Білокуракинської, Волноваської та

Соледарської громад за фінансової підтримки Європейського Союзу. Важливими причинами створення моделей стали налагодження прозорої, зрозумілої взаємодії різних владних інституцій, які надають допомогу громадянам та зростання потреби в покращенні якості надання послуг [23].

Нажаль, у 2022 році російська агресія зруйнувала плани щодо проведення низки заходів для представників тергромад та демонстрації успішних практик організації надання адміністративних послуг соціального характеру з використанням ПК «Соціальна громада», надання базових соціальних послуг, здійснення соціальної роботи та забезпечення захисту прав дітей у чотирьох пілотних тер громадах Дніпропетровської, Харківської, Черкаської, Чернігівської областей. На лютий місяць вже був позитивний досвід та успішні практики Слобожанської селищної, Мереф'янської міської, Білозірської сільської та Кіптівської сільської територіальних громад, які апробували і впровадили в громадах модель адміністрування соціальних виплат і послуг.

Можна зазначити, що досвід багатьох громад в різних областях України довів, що впровадження в громадах моделей адміністрування соціальних виплат і послуг є ефективним інструментом управління щодо виконання власних і делегованих повноважень у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей та демонструє спроможність цих громад до сучасних викликів [23].

Підтримаємо позицію вчених, що саме інтегрована система надання соціальних послуг є загально визнаним та високоефективним підходом до організації надання соціальних послуг і задоволення потреб громадян [24]. Її суть полягає в координації дій та заходів різних рівнів управління для досягнення узгодженості. Інтеграція в сфері надання соціальних послуг

спрямована на розвиток партнерських відносин, в рамках яких різні установи можуть спільно розвиватися та досягати різних цілей.

Міжнародний досвід підтверджує, що інтеграція на рівні громад може бути успішною та ефективною, якщо виконуються інтеграційні завдання та формується модель інтегрованих соціальних послуг. Такі завдання включають інтеграцію управління, впровадження інтегрованої стратегії, реалізацію інтегрованих процесів та застосування інтегрованих технологій.

Підводячи підсумки, зазначимо, що саме результати розвитку соціальних прав у громадах, запровадження інтегрованої системи надання соціальних послуг, прийняття важливих актів на рівні громад та держави були важливими характеристиками цього етапу. Вважаємо, що позитивні практики Чмирівської сільської, Слобожанської селищної, Мереф'янської міської, Білозірської сільської та Кіптівської сільської територіальних громад [25]. доводить на практиці, що об'єднані територіальні громади здатні краще за центральні структури забезпечити адресність та обґрунтованість надання соціальних послуг, визначити фактичну потребу у них серед членів громади. Зазначимо, що нове законодавство щодо соціальних послуг впроваджує нову модель, спрямовану на поліпшення управління системою соціальних послуг у контексті децентралізації та забезпечення єдиної організаційної структури. Однак на практиці виявляється, що центральні органи влади не надали реальних механізмів та організаційних інструментів для впровадження нової системи соціальних послуг.

Нажаль, на сьогодні ці позитивні практики фізично зруйновані як і майже 90 % територій Луганської та Донецької областей через повномасштабну війну 2022 року.

Однак, позитивний ефект від застосування цих практик залишився, деякі громади були релаксовані та почали свою діяльність на підконтрольній території України, що дозволяє нам говорити про наступний етап та відродження та розвиток громад.

Характеристика 3 періоду (2022-по теперішній час) – руйнування певних планів та оперативне та екстрене (кризове) реагування на загрози (війна, воєнний стан) шляхом прийняття низки важливих нормативно-правових актів в сфері соціального захисту населення.

Зокрема, з метою забезпечення адресності соціальної допомоги та створення зручних процедур для людей під час воєнного стану, за ініціативи Мінсоцполітики Уряд 27 грудня прийняв постанову «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2021 р. № 1040 і від 7 березня 2022 р. № 214» [26].

Наведемо як приклади, ще декілька актів, у тому числі: Постанову від 7 травня 2022 р. № 560 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» [27]; та Наказ Міністерство соціальної політики України 19.04.2023р. № 130-Н «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/ територіальної громади у соціальних послугах» [28].

У серпні 2023 цей новий Порядок набув чинності. Основним новаціями, які представлені у Порядку щодо визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці / територіальної громади у соціальних послугах є: - процедура визначення потреб під час дії надзвичайного та воєнного стану для своєчасного реагування на актуальні виклики і потреби; - поєднання середньострокового планування (на 3 роки) із

короткостроковим плануванням (на 1 рік) на основі визначення потреб мешканців громади, що дозволяє відслідковувати динаміку розвитку, а також вносити необхідні коригування до планів; - залучення мешканців громади, організацій громадянського суспільства, що дозволяє об'єктивно вивчити ситуацію, забезпечити прозорість прийняття рішень в основі яких є людина та її потреби.

Підхід закладений у новому Порядку надає можливість: по-перше, створити соціальний портрет громади, проаналізувати її соціально-демографічні характеристики, сильні сторони і потреби; по-друге, «почути голоси» різних груп мешканців громади щодо розвитку необхідної підтримки та соціальних послуг; по-третє, перевірити доступність соціальних послуг та існуючу координацію і взаємодоповнюваність між їх надавачами та надавачами освітніх, медичних, адміністративних та інших послуг; по-четверте, забезпечити прийняття управлінських рішень про розвиток та організацію надання соціальних послуг на основі існуючих потреб та ресурсів.

Важливими є і декілька ініціатив Мінсоцполітики України. Так, Міністерство спільно з Проектом Уряду Канади «Супровід урядових реформ в Україні» SURGe створили відеоролик про планування організації надання соціальних послуг на основі визначених потреб мешканців громади, а також навчальний курс «Організація соціальних послуг в територіальній громаді» на Платформі соціальної освіти [29].

Так, з 16 лютого 2023 року в Єдиній інформаційній системі соціальної сфери (далі - ЄІССС) було впроваджено розділ про надавачів соціальних послуг Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг для роботи у промисловому середовищі (далі - Реєстр). Порядок та механізм ведення Реєстру визначено у Порядку формування,

ведення та доступу до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2021 року № 99 [21].

07.11.2023р. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури презентувало Дорожню карту реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. В презентації зазначається, що завершальним етапом реформи має стати закріплення досягнень децентралізації в Основному законі [30].

Олександра Азархіна, заступниця міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України зазначила основні завдання децентралізації на 2024 рік [30]:

1. Регулювання окремих аспектів адміністративно-територіального устрою, включаючи імплементацію Закону "Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України", прийняття Закону "Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою України", розроблення проекту Закону, спрямованого на визначення порядку, підстав та критеріїв формування територіальних громад та визначення їхніх адміністративних центрів та його імплементація.

2. Переформування місцевих державних адміністрацій у структури префектурного типу.

3. Відновлення діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на деокупованих територіях.

4. Розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на основі принципу субсидіарності, що включає розроблення законопроекту для розмежування повноважень між різними

рівнями органів місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, врахування делегованих повноважень у стандартах для адміністративно-територіальних одиниць, децентралізація послуг з видачі документів та адміністративних послуг через ЦНАП, розроблення концептуальних засад впровадження місцевої статистики.

5. Підвищення фінансової стійкості органів місцевого самоврядування, що включає вдосконалення механізму врахування податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів (за місцем реєстрації фізичної особи), вдосконалення горизонтального вирівнювання місцевих бюджетів та прийняття законів: "Про внесення змін до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" щодо комунальної власності", "Про адміністративний збір", "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо місцевих запозичень".

6. Залучення мешканців до участі у прийнятті управлінських рішень на місцях.

7. Посилення інституційної спроможності асоціацій органів місцевого самоврядування.

8. Закріплення результатів реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Конституції України – після скасування воєнного стану (розробка проектів Законів: Муніципальний кодекс України або нова редакція Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про префекта», внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України щодо закріплення за органами місцевого самоврядування відповідного фінансового ресурсу для виконання оновлених повноважень, «Про адміністративно-територіальний устрій України» [30].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши нормативно-правові акти в рамках трьох періодів, які на нашу думку є

важливими та допомагають краще зрозуміти, що відбувалося та спрогнозувати наступні кроки та вектори розвитку задля повноцінного та ефективного функціонування системи надання соціальних послуг на місцевому рівні. Звісно, ні всі питання вже врегульовані, ще є необхідність вдосконалення певних аспектів щодо порядку моніторингу соціальних послуг та оцінки якості надавання цих послуг на рівні громад, ще будуть вдосконалюватися порядок формування та ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг», оновлюватися порядок визначення потреб у соціальних послугах тощо. Однак, на нашу думку, вектор щодо удосконалення та введення єдиних механізмів та організаційних інструментів нової системи соціальних послуг в умовах децентралізації є вірним, і має отримати подальший розвиток і в наступному перспективному періоді – етапі повоєнного відновлення.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80>
2. Європейська соціальна хартія Ради Європи від 03.05.1996 р. № 994_062 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062
3. Личук Л. І. Розвиток системи інтегрованих соціальних послуг в умовах децентралізації (на прикладі об'єднаних територіальних громад) /Л.І. Личук // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. 2018. № 1. С. 114-121.
4. Кравченко М. Механізми децентралізації соціальних послуг в Україні / М. Кравченко // Демократичне врядування. 2014. № 14. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnyk14/fail/kravchenko.pdf
5. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: проблеми та перспективи // Вісник Дніпропетровського

університету. Серія: Економіка 2017. № 25. вип. 11 (1). С. 23-30 URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2745/1/%d0%9b%d0%b8%d1%81%d1%8f%d0%ba%20%d0%9b.%20%d0%92.%20%d0%a4%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%81%d0%be%d0%b2%d0%b5%20%d0%b7%d0%b0%d0%b1%d0%b5%d0%b7%d0%bf%d0%b5%d1%87%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d1%81%d0%be%d1%86%d1%96%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d0%be%d0%b3%d0%be%20%d0%b7%d0%b0%d1%85%d0%b8%d1%81%d1%82%d1%83%20%d0%bd%d0%b0%d1%81%d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d0%b2%20%d0%a3%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd.pdf>

6. Мельник О. Європейська соціальна хартія у системі джерел права соціального забезпечення: теоретико-правовий аспект// Підприємство, господарство і право. 2018. №5. С. 90-95 URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/19.pdf>

7. Новікова О.Ф., Логачова Л.М. Особливості фінансування соціальної інфраструктури в процесі бюджетної децентралізації / О.Ф. Новікова, Л.М. Логачова // Економічний вісник Донбасу. 2017. № 1 (47). С. 4-12.

8. Мінсоц планує перезапустити програму Світового банку "Модернізація соціальних послуг". Зеркало неділи. Дзеркало тижня. Mirror Weekly. Архів оригіналу за 24 липня 2020. Процитовано 11 серпня 2020. URL: https://web.archive.org/web/20200724144357/https://zn.ua/ukr/POLITICS/minsoc-planuye-perezapustiti-programu-svitovogo-banku-modernizaciya-socialnih-poslug-346768_.html

9. Соціальна сфера – реформи в дії URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/socialna-sfera-reformi-v-diyi>

10. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>

11. Деінституціалізація URL: https://www.msp.gov.ua/timeline/Deinstitutionalizaciya_.html

12. Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 року № 526р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80#n23>

13. Про внесення змін до інструкції щодо порядку оформлення і ведення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги: Затв. Наказом Міністерства соціальної політики України від 17.07.2019 №1106 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0888-19#Text>

14. Розвиток та забезпечення соціальних послуг на рівні громади URL: <https://pidgorodne.otg.dp.gov.ua/storage/app/sites/92/uploaded-files/yasnennya-dlya-kerivnikiv-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya.pdf>

15. Про організацію надання соціальних послуг: Постанова КМУ від 01.06.2020 р. № 587 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>

16. Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг: Постановою КМУ від 27.01.21 №99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text>

17. Критерії діяльності надавачів соціальних послуг: затв. постановою КМУ від 3 березня 2020 р. № 185 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text>

18. Порядок проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг: затв. постановою КМУ від 1 червня 2020 р. № 449 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text>

19. Деякі питання адміністрування надання місцевими державними адміністраціями і територіальними громадами соціальної підтримки у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей: Наказ Міністерства соціальної політики України № 868, 30.12.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0868739-20#Text>

20. Про доступ до Навчального порталу територіальних громад 2021 URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20489.html>

21. Порядок та механізм ведення Реєстру визначено у Порядку формування, ведення та доступу до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2021 року

№ 99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text>

22. Протопопова О.А., Котова Л.В. Щодо правового регулювання реформи сфери соціальних послуг в умовах децентралізації (на прикладі Чмирівської ОТГ) // в зб. Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід / Legal ways to ensure and protect human rights: national and foreign experience: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції науковців, юристів та аспірантів ; 20-21 травня 2020 р. – Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2020. – 164 с. (с.38-43) URL: <http://pravo-snu.com.ua/wp-content/uploads/2017/07/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F-21.05.2020.pdf>

23. Моделі інтегрованих соціальних послуг в громадах URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12544>

24. Семігіна Т. Нове законодавство про соціальні послуги: що воно означає для територіальних громад? / Т. Семігіна // Муниципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей III щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: ВІ ЕН ЕЙ ПРЭС. 2019. С. 42-46.

25. Відео - сюжети щодо успішних практик Слобожанської селищної, Мерф'янської міської, Білозирської сільської та Кінтіївської сільської територіальних громад URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22614.html>

26. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2021 р. № 1040 і від 7 березня 2022 р. № 214: Постанова КМУ від 27 грудня 2022 р. № 1460 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1460-2022-%D0%BF#Text>

27. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Постанова від 7 травня 2022 р. № 560 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2022-%D0%BF#Text>

28. Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/ територіальної громади

у соціальних послугах: Наказ Міністерства соціальної політики України 19.04.2023 № 130-Н URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-23>

29. Порядок визначення потреб населення громади у соціальних послугах - основні новації URL: <https://decentralization.gov.ua/news/17128>

30. Дорожня карта децентралізації: реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади URL: <https://decentralization.gov.ua/news/17406>

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80>

2. Yevropeiska sotsialna khartiia Rady Yevropy vid 03.05.1996 r. № 994_062 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062

3. Ilchuk L. I. Rozvytok systemy intehrovanykh sotsialnykh posluh v umovakh detsentralizatsii (na prykladi obiednanykh terytorialnykh hromad) /L.I. Ilchuk // Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka. 2018. № 1. S. 114-121.

4. Kravchenko M. Mekhanizmy detsentralizatsii sotsialnykh posluh v Ukraini / M. Kravchenko // Demokratychnе vriaduvannia. 2014. № 14. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnytstvo_1/visnyk14/fail/kravchenko.pdf

5. Finansove zabezpechennia sotsialnoho zakhystu naselennia v Ukraini: problemy ta perspektyvy // Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriia: Ekonomika 2017. № 25. vyp. 11 (1). S. 23-30 URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2745/1/%d0%9b%d0%b8%d1%81%d1%8f%d0%ba%20%d0%9b.%20%d0%92.%20%d0%a4%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%81%d0%be%d0%b2%d0%b5%20%d0%b7%d0%b0%d0%b1%d0%b5%d0%b7%d0%bf%d0%b5%d1%87%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d1%81%d0%be%d1%86%d1%96%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d0%be%d0%b3%d0%be%20%d0%b7%d0%b0%d1%85%d0%b8%d1%81%d1%82%d1%83%20%d0%bd%d0%b0%d1%81%d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d0%b2%20%d0%a3%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd.pdf>

6. Melnyk O. Yevropeiska sotsialna khartiia u systemi dzherel prava sotsialnoho zabezpechennia: teoretyko-pravovyi aspekt// Pidpriemstvo,

hospodarstvo i pravo. 2018. №5. S. 90-95 URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/19.pdf>

7. Novikova O.F., Lohachova L.M. Osoblyvosti finansuvannia sotsialnoi infrastruktury v protsesi biudzhetnoi detsentralizatsii / O.F. Novikova, L.M. Lohachova // Ekonomichnyi visnyk Donbasu. 2017. № 1 (47). S. 4-12.

8. Minsots planuie perezapustyty prohramu Svitovoho banku "Modernizatsiia sotsialnykh posluh". Zerkalo nedely. Dzerkalo tyzhnia. Mirror Weekly. Arkhiv oryhinalu za 24 lypnia 2020. Protsytovano 11 serpnia 2020. URL: https://web.archive.org/web/20200724144357/https://zn.ua/ukr/POLITICS/minsoc-planuye-perezapustiti-programu-svitovogo-banku-modernizaciya-socialnih-poslug-346768_.html

9. Sotsialna sfera – reformy v dii URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/socialna-sfera-reformi-v-diyi>

10. Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17 sichnia 2019 r. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>

11. Deinstytutsializatsiia URL: https://www.msp.gov.ua/timeline/Deinstitutualizaciya_.html

12. Natsionalna stratehiia reformuvannia systemy instytutsiinoho dohliadu ta vykhovannia ditei na 2017–2026 roky zatverdzhena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 9 serpnia 2017 roku № 526r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80#n23>

13. Pro vnesennia zmin do instruksii shchodo poriadku oformlennia i vedennia osobovykh sprav otrymuvachiv usikh vydiv sotsialnoi dopomohy: Zatv Nakazom Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 17.07.2019 №1106 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0888-19#Text>

14. Rozvytok ta zabezpechennia sotsialnykh posluh na rivni hromady URL: <https://pidgorodne.otg.dp.gov.ua/storage/app/sites/92/uploaded-files/yasnennya-dlya-kerivnikiv-organiv-mistseвого-samovryaduvannya.pdf>

15. Pro orhanizatsiuiu nadannia sotsialnykh posluh: Postanova KMU vid 01.06.2020 r. № 587 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>

16. Pro Reiestr nadavachiv ta otrymuvachiv sotsialnykh posluh: Postanovoioiu KMU vid 27.01.21

№99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text>

17. Kryterii diialnosti nadavachiv sotsialnykh posluh: zatv. postanovoiu KMU vid 3 bereznia 2020 r. № 185 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text>

18. Poriadok provedennia monitorynhu nadannia ta otsinky yakosti sotsialnykh posluh: zatv. postanovoiu KMU vid 1 chervnia 2020 r. № 449 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text>

19. Deiaki pytannia administruvannia nadannia mistsevymy derzhavnymy administratsiaymy i terytorialnymy hromadamy sotsialnoi pidtrymky u sferakh sotsialnoho zakhystu naseleння ta zakhystu prav ditei: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy № 868, 30.12.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0868739-20#Text>

20. Pro dostup do Navchalnoho portalu terytorialnykh hromad 2021 URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20489.html>

21. Poriadok ta mekhanizm vedennia Reiestru vyznacheno u Poriadku formuvannia, vedennia ta dostupu do Reiestru nadavachiv ta otrymuvachiv sotsialnykh posluh, zatverdzenoho postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 sichnia 2021 roku № 99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text>

22. Protopopova O.A., Kotova L.V. Shchodo pravovoho rehuliuвання reformy sfery sotsialnykh posluh v umovakh detsentralizatsii (na prykladi Chmyrivskoi OTH) // v zb. Pravovi zasoby zabezpechennia ta zakhystu prav liudyny: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid / Legal ways to ensure and protect human rights: national and foreign experience: Materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii naukovtsiv, yurystiv ta aspirantiv ; 20-21 travnia 2020 r. – Sievierodonetsk: vyd-vo SNU im. V. Dalia, 2020. – 164 s. (s.38-43) URL: <http://pravo-snu.com.ua/wp-content/uploads/2017/07/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F-21.05.2020.pdf>

23. Modeli integrovanykh sotsialnykh posluh v hromadakh URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12544>

24. Semyhina T. Nove zakonodavstvo pro sotsialni posluhy: shcho vono oznachaie dlia terytorialnykh hromad? / T. Semyhina // Munitsypalna reforma v konteksti yevrointehratsii Ukrainy:pozytsiia vlady, naukovtsiv, profspilok ta hromadskosti: Tezy dopovidei III shchorichnoi Vseukr. nauk.-prakt. konf. Kyiv: VI EN EI PRES, – 2019. – S. 42-46.

25. Video - siuzhety shchodo uspishnykh praktyk Slobozhanskoi selyshchnoi, Merefianskoi miskoi, Bilozirskoi silskoi ta Kiptivskoi silskoi terytorialnykh hromad URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22614.html>

26. Pro vnesennia zmin do postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6 zhovtnia 2021 r. № 1040 i vid 7 bereznia 2022 r. № 214: Postanova KMU vid 27 hrudnia 2022 r. № 1460 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1460-2022-%D0%BF#Text>

27. Pro vnesennia zmin do deiaknykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy shchodo nadannia sotsialnykh posluh u razi vvedennia nadzvychnoho abo voiennoho stanu v Ukraini abo okremykh yii mistsevostiakh: Postanova vid 7 travnia 2022 r. № 560 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2022-%D0%BF#Text>

28. Pro zatverdzhennia Poriadku vyznachennia potreb naseleння administratyvno-terytorialnoi odyntsi/ terytorialnoi hromady u sotsialnykh posluhakh: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy 19.04.2023 № 130-N URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-23>

29. Poriadok vyznachennia potreb naseleння hromady u sotsialnykh posluhakh - osnovni novatsii URL: <https://decentralization.gov.ua/news/17128>

30. Dorozhnia karta detsentralizatsii: reforma mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady URL: <https://decentralization.gov.ua/news/17406>

Kotova L.V. Development and provision of the social sphere at the level of united territorial communities.–Article.

This article conducts an analysis of national regulatory acts to explore issues related to the development and provision of social services at the level of united territorial communities. The author presents an original periodization and identifies conditional periods in the development of legislation

in the field of social services: 2014-2018 - social sector reform concurrent with decentralization reform; 2019-2022 - adoption of the new Law of Ukraine "On Social Services" and other significant legislative acts in this field; 2022 - to the present - operational and emergency (crisis) response to threats (war, martial law) and the adoption of normative acts in the field of social protection; Prospective - post-war recovery phase.

The article emphasizes that the direction towards improvement and the implementation of unified mechanisms and organizational instruments for the new social services system in the context of decentralization is correct and should further develop in the post-war recovery period.

Keywords: social state, state policy, social sphere, social services, social services system, decentralization, community, united territorial communities, local-level management.

Авторська довідка:

Котова Любов Вячеславна, кандидат юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри правознавства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, Київ, Україна;

<https://orcid.org/0000-0002-2437-3624>

Стаття надішла до редакції 15 жовтня 2023р.